

ALISHER NAVOIYNING PSIXOLOGIK QARASHLARI

Ergasheva O'g'iloy

*Andijon Davlat Pedagogika instituti "Maktabgacha ta'lim"
fakulteti "Maktabgacha ta'lim pedagogikasi va
psixologiyasi" yo'nalishi 101-guruh talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada buyuk mutafakkir Alisher Navoiyning shaxs kamolotida ta'lim-tarbiyaning roli va ahamiyati haqida fikr bildirilgan.

Kalit so'zlar: komillik, ilm-fan, ta'lim-tarbiya, ma'rifat, barkamol avlod, ma'naviy meros.

Аннотация: В этой статье представлен комментарий великого мыслителя Алишера Навои о роли и значении воспитания в развитии личности.

Ключевые слова: совершенство, наука, образование, просвещение, гармоничное поколение, духовное наследие.

Annotation: This article comments on the role and importance of education in the personality maturation of the great thinker Alisher Navoi.

Keywords: perfection, science, education, enlightenment, harmonious generation, spiritual heritage.

KIRISH

O'tmishdagi buyuk mutafakkirlarning dono, fikrlari, o'gitlari, tafakkur mevalari, ijodiy yutuqlarini o'rganish xalqimizning ma'naviy dunyosini kengaytirish bilan bir qatorda, yosh avlodning barkamol avlod bo'lib yetishishida muhim vositalardan biri sanaladi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, Sharq mutafakkirlaridan biri, o'zbek adabiyotining zabardast siymosi, komil inson kuylovchisi, buyuk mutafakkir Alisher Navoiy merosini o'rganish, undan ta'lim-tarbiya jarayonida foydalanish har bir pedagogning vazifasi hisoblanadi.

Alisher Navoiy xalqimizning ongi va tafakkuri badiiy madaniyati tarixida butun bir davrni tashkil etadigan buyuk shaxs, milliy adabiyotimizning tengsiz namoyondasi, millatimizning g'ururi, shon-sharafini dunyoga tarannum qilgan o'lmas so'z san'atkoridir. Ta'bir joiz bo'lsa, olamda turkiy va forsiy tilda so'zlovchi biron –bir inson yo'qki, u Navoiyga sadoqat va e'tiqod bilan qaraydi.

Buyuk alloma, shoir Alisher Navoiy umuminsoniy tarbiya sohasida bir butun asar yaratmagan bo'lsa ham, o'zining bu haqidagi fikrlarini deyarli barcha ilmiy va adabiy asarlarida ifodalangan. Alisher Navoiyning ilm-ma'rifat, ta'lim-tarbiya masalalaridagi fikrlarida insonparvarlik g'oyalari bosh o'rinda turadi. Uning fikricha, inson unyoda hammadan yuksak, aziz va qadrlidir. Alisher Navoiyning barcha fikrlari yoshlar tarbiyasi uchun muhim xazina hisoblanadi. U o'z asarlarida har bir so'zdan unumli va

o'rinli foydalana olgan. Har bir hikmati biz uchun ibratlidir. Alisher Navoiyning hayoti va merosi yoshlarda umuminsoniy fazilatlarni tarbiyalashda bizga har tomonlama namuna bo'ladi. Ulug' shoir o'zining ta'lim-tarbiyaga oid fikr-mulohazalari bilan barkamol avlod tarbiyasiga katta xissa qo'shdi, umuminsoniy fazilatlar to'g'risidagi fikrlari hozirgi davrimiz uchun ham muhimdir. Har bir o'qituvchi-pedagog faoliyat yuritar ekan, berayotgan ta'lim-tarbiyasining yanada samarali bo'lishi uchun o'z ustida muttasil ishlashi, bilimini, mahoratini o'stirishi, o'quvchilar bilan bo'ladigan munosabatlarni puxta o'ylab ularning ko'ngliga ozor yetkazmasdan ish olib borishi lozim. Muomala madaniyati, o'zini tuta bilishini nazorat qilishi kerak. Har bir tarbiyachining dunyoqarashi uning muomalasida namoyon bo'ladi. "Bola – shirin so'zning gadosi". Shunday ekan, tarbiyachi muomala jarayonida juda ehtiyotkor bo'lishi maqsadga muvofiqdir. Alisher Navoiy muomala qiluvchi shaxsning mahorati haqida shunday deydi: "Shirin so'z ko'ngillar uchun bamisoli asaldir". Shuning uchun ham pedagog har on nutq madaniyatiga qattiq e'tibor berishi, o'zining psixologik, estetik, jismoniy, axloqiy jihatlari namuna holatda namoyon etishi muhim. Pedagog o'zining pedagogic faoliyatida to'g'riso'z bo'lishi, ishlarni adolat bilan olib borishi kerak. Bu hislat tarbiyachi bilan tarbiyalanuvchi orasida yaqinlikni oshiradi, chunki adolat insonlar xulqini baholovchi muhim mezondir. Hazrat Alisher Navoiy aytganidek: "Loaqal bir harf o'rgatgan ustozning xaqqini yuz ming ganj-u xazina bilan ham uzib bo'lmaydi." Biz ulardan umrbod qarzdormiz. Alisher Navoiy yoshlarga chuqur bilim berish uchun muallimlar, mudarrislar va ustoz-murabbiylarning o'zlari ham bilimli va tarbiyali bo'lishi zarurligini uqtiradi. U nodon mutassib johil domlarni tanqid etadi va o'qituvchi ma'lumotli, o'qitish yo'llarini biladigan muallim bo'lishi zarur, deydi. Darhaqiqat, johil muallimlar gunohsiz yosh bolalarga jafu qiluvchidir.

U yosh bolalarni azoblashga, kaltaklashga o'rgangan, g'azabli, qoshi chimirilgan, gunohsizlar bilan achchiqlanishga odatlangan. Ularning ko'pchiligida ko'ngil qattiqligi va ta'b xastaligi oshkor. Buning ustiga ular aql kamligiga ham giriftor. Ular qiynash yo'li bilan bolalar ko'nglini o'zlariga rom qilmoqchi va kichkintoylarning beqaror tabiatini do'q-po'pisa bilan tartibga solmoqchi bo'ladilar. Ulardagi ko'rinib, turgan qo'pollik, yosh bolalardagi kelishmagan xatti-harakatni silliqlashga yirik egovdir. Darhaqiqat, muallim bu kabi hollarda yuzlab mashaqqat chekadi. Shu jihatdan olganda bolalarda uning haqi ko'p, agar shogird ulg'aygach podshohlik darajasiga erishsa ham qulluq qilsa arziydi. Ayni o'rinda pedagog mehnatining mashaqqatli ekanligini ta'kidlab o'tadi: "Uning ishi odam qo'lidan kelmas, odam emas, balki dev ham qila bilmas."

Alisher Navoiyning fikricha, bilimlarni tinmay uzluksiz o'rganish zarur, bunda har qanday qiyinchiliklarni yengib o'tish muhimligini, qunt bilan ishlash, tirishqoqlik bilan harakat qilish, izchillik bilan kurash, uni oxirigacha yetkazish, chidam va sabot qilgan o'rganishni ta'kidlaydi. Alloma yoshlarga chuqur bilim berishda muallimning,

o'quvchining hamda pedagoglarning o'zlari ham bilimli va tarbiyali bo'lishi zarurligini uqtiradi. Chunki ta'lim-tarbiya masalalariga alohida e'tibor berib, tarbiya jarayonlarini, vositalarini, talablarini ko'rsatib o'tadi.

Demak, Alisher Navoiy o'zining badiiy asarlari bilan bir qatorda ta'limiy-axloqiy asarlarida o'zi orzu etgan komil insonga xos axloqiy fazilatlarini deb qanoat, adolat, saxovat, himmat, muruvvat, vafo, to'g'rilik, rostgo'ylik va boshqalarni tushungan, ana shu xislatlar tarkib topgan insonga yomonlik razillik bo'lmasligi, bunday inson yashagan jamiyat ham ravnaq topishi, barcha xalq baxt-saodatga erishish mumkin, deb hisoblagan. Alisher Navoiy odamlarni axloqli va odobli bo'lishga da'vat etadi hamda axloqni bunday ta'riflaydi: "Axloq shaxsning og'ir baqolig' libosidir va libos jismning sangin debosi. Shuning bilan birga odamni bezaydigan ham axloqdir". Alisher Navoiy hikmatlarida olam-olam ma'no mujassamdir. Uning hikmatlarida ilm-ma'rifat, mehr-oqibat, insoniylik kabi masalalar markaziy o'rinni egallaydi.

Birov kim qilsa olimlarga ta'zim,

Qilur go'yoki payg'ambarga ta'zim.

Shoir olim ahlini qadrlaydi, ulug'laydi. Olimlarga ta'zim qilish – payg'ambarga ta'zim qilish bilan barobar ekanligini ta'kidlaydi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Alisher Navoiyning komil insonni shakllantirishga oid fikrlari, uning ta'limiy-axloqiy qarashlari pedagogik fikr taraqqiyotida muhim ahamiyat kasb etadi. Allomaning pedagogik qarashlari o'zidan oldin o'tgan olimlarning bu boradagi ilg'or ta'limotiga, shuningdek, komil insonni tarbiyalashga oid an'anaviy Sharq xalqlari ta'lim-tarbiya masalalariga alohida e'tibor berar ekan, tarbiya jarayonlarini, vositalarini, talablarini ko'rsatadi. U ta'limda ilmiylikka asoslangan tarixiylik kabi talablarni asos qilib oladi. O'z davridagi musulmon maktablarining yutuq va kamchiliklarini tahlil etdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat –yengilmas kuch . T Ma'naviyat ,2008 y
2. Alisher Navoiy. Mukammal asarlar to'plami.Yigirma jildlik. 16-jild. T.: "Fan", 2000. B. 26.
3. Alisher Navoiy. Mukammal asarlar to'plami.Yigirma jildlik.14-jild.T.: "Fan", 1998. – B. 83.
4. Alisher Navoiy. Mahbub ul-qulub.Asarlar. O'n besh jildlik. 13-jild.– T.: "Badiiy adabiyot" nashriyoti, 1966. – B. 189-190
5. Rahmatova, F. (2020). THE WAYS OF UTILIZING PROBLEMATIC STUDY IN ENHANCING THE MATHEMATICAL MIND OF THE UPCOMING PRIMARY EDUCATION TEACHERS. Архив Научных Публикаций JSPI.
6. Rahmatova, F. (2021). Бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг математик тафаккурини ривожлантиришда интерфаол таълим методларидан фойдаланиш. Журнал инновации в начальном образовании, 2(3)